

TÜRÜK

*Uluslararası Dil, Edebiyat
ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*

2017, Yıl:5, Sayı:10

Geliş Tarihi: 10.06.2017

Kabul Tarihi:16.06.2017

Sayfa:84-95

ISSN: 2147-8872

**OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE DR. BESİM ÖMER AKALIN'IN
KALEMİNDEN ÜZÜM İLE TEDAVİ***

Hüseyin Dođramacıođlu**

Özet

Dr. Besim Ömer, 1893'te Osmanlı harfleriyle kaleme aldığı Üzüm ve Üzüm ile Tedavi adlı kitabında üzümün sayılamayacak kadar çok hastalıklarda nasıl tesirli bir gıda olduğunu belirtir. Üzümün insan vücuduna girdiğinde hangi organlarda nasıl bir etki gösterdiğini örnekleriyle açıklar. Üzümün özellikle şurasında bulunan maddelerin vücutta hangi etkileri gösterdiklerini de izah eder. Üzüm suyu tıpkı maden suyu gibidir tezini başta ortaya atan yazar bu suyun maden suyundan daha etkili olduğunu açıklar. Üzüm; iştahsızlık, ishal ve kabızlık, basur, mesane ve rahim hastalıkları, dizanteri, kalp hastalıkları, hazımsızlık, cilt hastalıkları ve sirace hastalığı tedavisi için kullanıldığında iyileştirici tesir göstermektedir. Dr. Besim Ömer bu hastalıkları üzümün nasıl tedavi ettiğini ve metabolizmada nasıl bir iyileştirici sürecin işlediğini örnekleriyle açıklamaktadır. Üzüm ve özellikle de üzüm suyunun tedavi etkisinin geçmişten günümüze tecrübelerle sabit olduğunu belirtir. Avrupa'da da bu tedavi şekillerinin bilindiğini eklemektedir. Dr. Besim Ömer'in 44 kitabından biri olan Üzüm ile Tedavi kitabı Osmanlıca olarak kaleme alınmış ve bugüne kadar Latin harflerine çevrilmemiştir. Bu da eserin pek bilinmemesine yol açmıştır. Türk tıp tarihinin ilk profesörü olan ve birçok ilke imza atan Türk Tıp

* Bu çalışma 11-14 Mayıs 2017'de Gaziantep'te düzenlenen Al Farabi International Congress on Social Sciences'da sunulan ancak bildiri kitabında yayımlanmamış bildiri metninin gözden geçirilip genişletilerek tekrar yazılmış hâlidir.

** Doç. Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, orcid.org/0000-0002-2521-8562, dogramacioglu@kilis.edu.tr

Profesörü Dr. Besim Ömer'in bu eserinde öne sürdüğü fikirler günümüzde geçerliliğini korumakta ve modern bilime yol göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Üzüm ile tedavi, hastalıklar ve üzümün iyileştirici etkisi.

**TREATMENT WITH GRAPE FROM THE PEN OF DR. BESİM ÖMER
AKALIN FROM OTTOMAN TO PRESENT-DAY**

Abstract

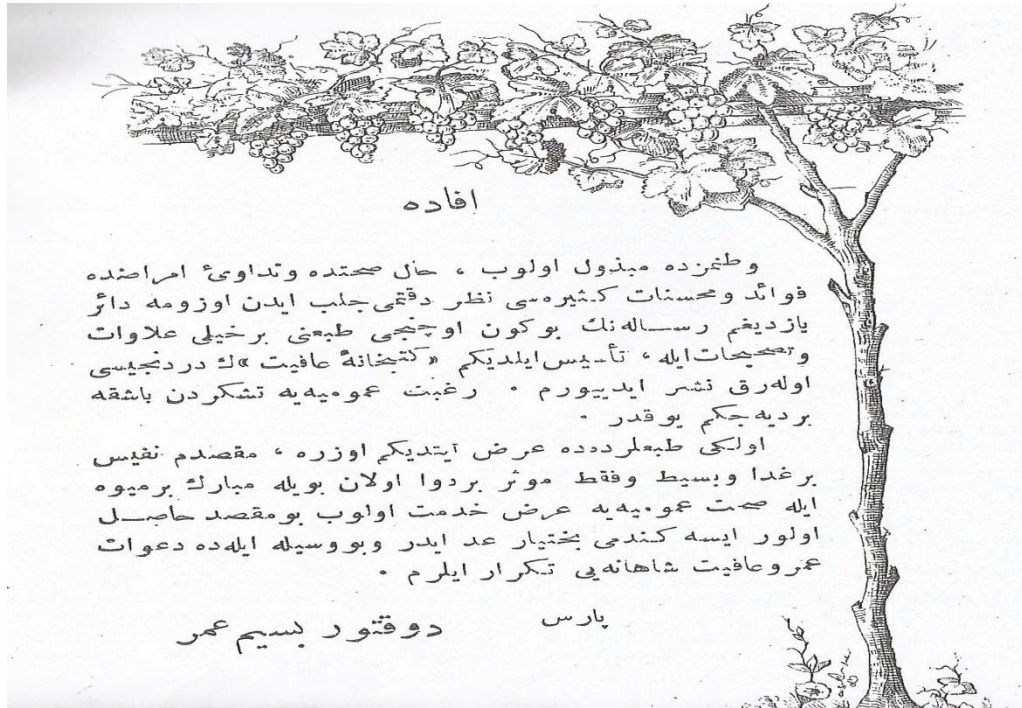
Dr. Besim Ömer indicates how grape is an effective food in many diseases. In his book "Grapes And Treating with Grapes " written in 1893 by Ottoman letters. He reveals by example how grape acts in which organs when it enter the human body. He explains that they show what effects on the body especially substances found in grape juice. The writer put the thought that grape juice is just like mineral water and he explains that this water is more effective than mineral water. Grape shows therapeutic efficacy when used for the treatment of anorexia, diarrhea and constipation, hemorrhoids, bladder and ovarian disease, dysentery, heart disease, dyspepsia, skin diseases and during illness. Dr. Besim Ömer explains how he treats these diseases with grapes and how healing process works in metabolism. He states that the treatment effect of grapes and especially grape has been proven experimentally in the past and today. He adds that these forms of therapy are also known in Europe. Treatment with Grapes book, one of Dr. Besim Ömer's 44 books was taken as Ottoman and has not been translated into Latin letters until today. This has led to a lack of knowledge of the work. Dr. Besim Ömer is Professor of Turkish Medicine and the first professor of Turkish medical history. The ideas that Besim Ömer put forward in his work preserve its validity today and lead to modern knowledge.

Key Words: Treatment with grapes, diseases and healing effects of grapes.

Giriş:

Dr. Besim Ömer AKALIN, Osmanlı'nın son döneminde yetişen tıp doktorudur. 1862 İstanbul doğumlu olan Dr. Besim Ömer 1940'ta Ankara'da vefat etmiştir. İlk Türk tıp profesörü, ilk rektör, ülkede ilk doğum kliniği açan kişi ve ilk tıp yayıncılığı yapan Türk bilim adamıdır. Tıp alanında yayımlanmış 44 kitabı ve 400'den fazla bilimsel makalesi vardır. Ülkemizde ilk defa tıbbiyeye bayan doktor kaydettiren ilk bayan doktorları yetiştiren Besim Ömer koruyucu hekimlik kavramını ülkemizde yerleştiren kişi olarak bilinir. Ayrıca Himaye-i Etfal (Çocuk Esirgeme Kurumu), Hilâl-i Ahmer (Kızılay) gibi kurumların da kurucuları arasındadır. Dr. Besim Ömer 1912'de meşhur Titanic adlı gemiye binmek için bilet alan ilk Türk olmasına rağmen gemiye vaktinde ulaşamadığı için binememiş ve Titanic'in ilk seferinde battığı bu kazadan kıl payı kurtulan dünyadaki tek insan olarak tarihe geçmiştir. Ayrıca Dr. Besim Ömer "I. Dünya Savaşı'nın başladığı 1914 yılında Tıp Fakültesi reisi

(dekanı) seçilir. Savaşın ardından İstanbul'un müttefik ülkeler tarafından işgal edildiği 1919 yılında İstanbul Üniversitesi'nin (darülfünun) ilk rektörü (emini) olmuştur. İki dönem arka arkaya rektörlüğe seçilen (1919-1925) Besim Ömer bu görevdeyken, müttefiklerin üniversiteyi işgaline ve Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne dönemin sadaretinin müdahalelerine karşı mücadelesi ile hatırlanmaktadır. O yıllarda, İstanbul müttefik devletlerin işgali altındayken, bir yandan da Anadolu'da Kurtuluş Savaşı başlamıştı. İtilaf Devletleri askerleri işgali eğitim kurumlarına da genişletmişler ve İstanbul Darülfünunu'nun (Üniversitesi'nin) - Tıp Fakültesi'nin de bulunduğu - Haydarpaşa'daki merkez binası da bundan nasibini almıştı. İstanbul Darülfünunu öğrencilerinin çoğu Anadolu'daki kurtuluş mücadelesine katılmışlardı. Bu zor ve çalkantılı dönemde Rektör Besim Ömer Paşa üniversite öğretim üyelerinden (müderrislerden) beşini kuvayı milliyeye hareketine karşı oldukları için görevden almıştır. Rektörlük dönemi daha farklı bir hak arayışına da sahne olmuş, kadınların Tıp Fakültesi'ne girme mücadeleleri 1922'de zaferle sonuçlanırken, bu süreçte, Besim Ömer Paşa da girişimi destekleyerek katkıda bulunmuştur. Ülkemizin ilk kadın hekimlerinden Sabiha Süleyman (Sayın)'ın Amerikan Kız Koleji Tıp Fakültesi'nden Darülfünun Tıp Fakültesi'ne geçişi talebini savunarak, Üniversite'nin Profesörler Kurulu (Meclis-i Müderrisin)'nda kız öğrencilerin kabulü kararının alınmasını sağlamıştır" (Ülman 2017: 11). Burada sıralanan yönleriyle tanınan ve ilk Türk Tıp Profesörü olan Dr. Besim Ömer'in kaleme aldığı Üzüm ile Tedavi adlı kitabı üzümün hangi hastalıklara iyi geldiğini ve bu hastalıklarda nasıl kullanılması gerektiğini açıklayan Osmanlı harfleriyle kaleme alınmış bir inceleme kitabıdır:

“Vatanımızda mebzul olup, hal-i sıhhatta ve tedavi-i emrazda fevaid ve muhsenat-ı kesiresi nazar-ı dikkati celp eden üzüme dair yazdığım risalenin bugün üçüncü tab'ını bir hayli ilavat ve tashihat ile, tesis eylediğim “kütüphane-i Âfiyet”in dördüncüsü olarak neşr ediyorum. Rağbet-i umumiyeye teşekkürden başka bir diyeceğim yoktur.

Evvelki tab'ılarda da arz ettiğim üzere, maksadım nefis bir gıda ve basit ve fakat müessir bir deva olan böyle mübarek bir meyve ile sıhhat-i umumiyyeye arz-ı hizmet olup bu maksat hâsıl olur ise kendimi bahtiyar add eder ve bu vesile ile de daavat-ı ömr ü âfiyet-i şahaneyi tekrar eylerim Paris DOKTOR BESİM ÖMER” (Akalm 1309: 7).

Üzüm ile Tedavi:

Üzüm ve Üzüm ile Tedavi adlı kitapta Dr. Besim Ömer önce üzümün türlerini ve bu türlerin dünyada mevcut türlerini açıkladıktan sonra üzümün hangi hastalıklara iyi geldiğini sıralamaktadır. Dr. Besim Ömer bir tıp profesörü olarak üzüm üzerinde araştırmalar yaptığını, Fransa'da bu konu ile ilgilenen meslektaşlarıyla bilgi alışverişinde bulunduğunu kitabında belirtmektedir.

Dr. Besim Ömer, üzümün mide sancılarına, bağırsak hastalıklarına, hazımsızlığa, mesane ağrılarına, basur, nefes borularının tıkanması, rahim sancıları, hayız akıntısı, nikris (gut) ve ishal gibi hastalıklara iyi geldiğini belirtmektedir:

“Tedavi bilinab bilhassa emraz-ı aza-i hazimiyede, âfât-ı mideye-i maaiyede, aza-i batıniye ve rahmiye emrazında, karaciğerin şişmesinde ve hususiyle adi sıtmadan sonra husule gelen dalaklarda, sarılıkta, usret-i hazimiyede, mide sancısında, inkibaz-ı muannette, kanlı basurda, nefes borularının ve akciğerlerin ve mesanenin müzmin yahut yeni olan nezlesinde, ihtikanat-ı rahimede, hayızdaki ihtilalat ve suubatta velhasıl nikris ve dâ-ı remel gibi mütevaliyen yahut def’aten kalaviyat ve müshilat istimalini mültezim emrazın ekserinde tavsiye olunur.

Hakke (kaşınma), mayasıl vesaire gibi hususiyle vezaif-i hazımiyede husule gelen bir ihtilali müteakip zuhur eden emraz-ı cildiye “tedavi bilinab” faidelidir. Emraz-ı mezkurede üzüm “muarrak” ve “musaffa-i dem” ve müşhil gibi tesir eyler” (Akalin 1309: 15)

Dr. Besim Ömer, üzümün bu hastalıklarına iyi geldiğini sıraladıktan sonra üzümün ve üzüm suyunun içinde hangi maddelerin olduğunu tespit eder.

1. İştah Açmak İçin:

Üzüm iştah açıcı bir meyvedir. Ayrıca üzüm hazımsızlığa da iyi gelmektedir. Bunlara ilaveten üzüm vücudun ihtiyaç duyduğu vitaminler ve mineraller bakımından da zengindir. Bu yönüyle hem iştah açar hem de bedene gıda takviyesi yapar:

“Üzüm mübadalat ve istahalat-ı uzviyeyi tacil ve iştihayı tezyit eyler. İştihanın tezyidi asla şayan-ı taaccüp değildir: Şeker hazımdır. Şekerin bu hassası hemen herkes nezdinde malumdur. Az bir hazımsızlıkta şeker şerbetine müracaata hemen herkesçe bir inhimak vardır.

Ondan başka üzüm mükemmel ve tam bir gıda olduğundan beden iştiha ile muhtaç olduğu nafaka-yı mütemmimeden istimdâd eder” (Akalin 1309: 69).

Bu yönleriyle üzüm tek başına tam bir gıda özelliği taşır. Dr. Besim Ömer’in *tedavi-yi bilinab* dediği kavram *üzüm ile tedavi* anlamında Osmanlı dönemine ait bir tıbbî terimdir:

“Vücudun kuvve-yi terbiye ve tahliliyesine şiddet veren her şey vezaif-i âzâyı takviye ve bu cihetle sıhhati idame eder. Havadar bir mahalde seyr ü tenezzüh ederek icrâ olunan tedavi-yi bilinab sayesinde iştiha tezayüd ve fiil-i iğtida ve temessül-i suhulet ve intizâm kesb eder. Bünye kuvvet bulur” (Akalin 1309: 78).

Bilindiği gibi Osmanlı devrinde tıp doktorları Türkçe değil Arapça ve Farsça kelimelerden oluşan tıbbi terminoloji kullanıyorlardı. Kullandıkları tıbbi terminolojinin takriben % 10’luk kısmını ise Fransızca kelimeler oluşturuyordu. Bahsettiğimiz dönem Osmanlı’nın son dönemine aittir. Batı’yla tanışan ve Batı’nın pozitif ilimlerini benimsemeye başlayan Osmanlı aydını 19. Yüzyıldan itibaren Fransızca terminolojiyi her alanda olduğu gibi tababet alanında da tercih etmeye başladı. İncelediğimiz eserde yer yer Latince kökenli Fransızca kelimelere rastlamamız bundan kaynaklanmaktadır.

2. İshal ve Kabızlık İçin:

Üzüm hem ishale iyi gelir hem de kabızlığı önler. Bir bakıma bağırsak düzenleyicisi olarak işlev görür. İshal olanlar üzüm yerse ishali keser. Kabız olanlar üzüm yerse müşhil etkisi yapar. Bu yönüyle bağırsakların düzgün çalışmasını sağlar:

“ Umumiyyetle hastalar üzüm ile tedaviye pek güzel tahammül ederler ve hatta bu tedaviden haz bile eyerler. Vezâif-i hazmiyye tabii olarak devam eder. Bağırsaklara tesiri arzu edildiğinde müşhil gibi faalde bulunabiliyor. Bilakis evvelce adet edinmiş bir ishale müptela zevatın üzüm istimali ile ifakat bulduğu da çok kere vakidir. Zaman-ı tedavide ifrazat-ı bevliye tezayüt eder” (Akalin 1309: 66).

Üzüm özellikle müzmin ishale iyi gelmektedir. Ancak bu hastalık için seçeceğimiz üzüm lezzeti az ve kokulu türden olmalıdır:

“Üzüm ile tedavinin en ziyade faidesi olan emrâz ve ârizattan biri de ishâl-i müzmindir. İyi olmuş üzüm mukavvi ve kabız gibi tesir ederek bazı müzmin ishallerde gayet faidelidir. Bu halde siyah halde ve lezzeti az ıtrî üzümleri tercih ve intihâb etmelidir”(Akalin 1309: 71).

Burada yazarın ıtrî dediği üzüm kokulu üzümdür. Bazı üzümler lezzetsiz olur ve ağzımızda çiğnerken kekremsi bir tat verir. Özellikle siyah üzümlerin fazla olgunlaşmamış kokulu türleri ishale iyi gelmektedir.

3. Basur İçin:

Üzüm basuru doğrudan tedavi etmez; ancak basurun sebep olduğu ağrıları keser:

“Üzümün basuru tedavi hususunda tesiri yok değildir. Her ne kadar üzüm basurların her nevini, her derecesini teşfiye eylemez ise de maraz-ı mezkure mübtela zevatın alam ve ıstırabını pek çok tadil ve teskin eder. Burası muhakkaktır”(Akalin 1309: 72).

Basur için doğrudan değil dolaylı olarak üzümün etkili olduğunu belirten Dr. Besim Ömer, bu hastalığın üzümle destekleyici bir yöntem olarak üzümle tedavi edilebileceğini savunur. Üzümün ağrı kesici ve teskin edici yönleriyle bu hastalığın tedavisine yardımcı olduğunu ifade eder.

4. Mesane ve Rahim Hastalıkları İçin:

Mesane iltihaplandığında üzüm yenilirse üzümün tesiri altında idrar ve üzüm suyu terkip haline gelerek birlikte rahimi temizler. Bu sırada mesanede taş ve kum varsa hasta onları düşürür. Üzümün içeriği ile idrar birleşerek taş ve kum gibi maddeleri vücut dışarı atar:

“Mesanenin nezle-i müzminesi, tebevül-dem, seyelân-ı muhâti-i rahim tedâvi-i bilinâbın taht-ı tesirinde şifâyâb olur. Mesâne ve taş hastalarına ve kum hastalığına ve bu nev tedavinin tesiri müsbet ve muhakkaktır. Üzümün kalviyesi bevlîn hamidatı ile birleşerek mevâdın inhilâl ve indifâını teshil eder” (Akalin 1309: 72)

Üzüm tıpkı maden suları gibi mesaneyi temizlemekte ve ayrıca börekte taş varsa onu da düşürmektedir. Taşın vücuttan *indifâını* yani atılmasını sağlayan yine üzüm suyu olan şıradır:

“Şıra maden sularına benzer: Potas, sevd, kils, hadid, manganez vesair mevad-ı asliye ile (klorür)ler, kibrititler, karbonitler, fosforitler ve sairimlihayı havi olduğuna göre şıra tabii ve hakiki bir maden suyudur ki her maden suyu da bu kadar mevad-ı madeniyeyi cami değildir. Ziyade miktarda havi olduğu mevad-ı kalviye ile şıra (vişi), (tepliç), (kontraveksil) maden sularına müşabih olduğundan nikriste, kum hastalığında vesairede müstamel ve faidesi mücerrebtir” (Akalin 1309: 11)

Dr. Besim Ömer, üzüm suyunun maden suyuna benzediğini hatta buna ilaveten maden suyunda olmayan birçok maddenin üzüm suyunda var olduğunu belirtmektedir. Yazarın mevad-ı kalviye dediği siyah üzümün suyudur ki özellikle şarap üreticileri kalvinin kalitesi üzerinde dururlar. Bugün Ankara’da Kalecik ilçesinde Kalvi adıyla bir şarap fabrikasının olması ve Kalecik’in kara üzümünden üretim yapması buna örnek gösterilebilir.

Üzüm suyunda bulunan kalvi, karbonit ve fosforit gibi maddeler böbrek taşlarını düşürmede etkilidirler. Osmanlıcada kalvi olarak adlandırılan madde günümüzde alkali maddesi olarak bilinir. Alkali sodyum hidroksit gibi suda çözünen bazlardır.

Siyah üzüm hem böbrek taşlarının düşürülmesinde hem de yaşlanmayı geciktirmede antioksidan görevi görmektedir:

“Yapılan araştırmalarda üzüm suyunun zihinsel ve fiziksel yaşlanmayı geciktirebileceği tespit edilmiştir. Değişik meyve sularında yapılan araştırmalar sonucu siyah üzüm suyunun, polifenol miktarı (mmol/L) ve antioksidan kapasitesi (TEAC mmol/L) bakımından en zengin meyve suyu çeşidi olduğu tespit edilmiştir” (Gülcüv.d. 2008: 181)

Üzüm ile ilgili yapılan modern araştırmalar üzümün daha başka bilinmeyen faydalarını da gözler önüne sermektedir. Yüzyıllarca ilaç olarak kullanılan bu meyvenin özellikle Anadolu’da bolca yetişmesi bu meyvenin bilinmeyen sıhhi faydalarının araştırılmasını zaruri kılmaktadır. Kitabın yazıldığı yıllarda Osmanlı ekonomisi toprağa ve toprak mahsullerinden gelecek ürünlere bağlıydı. Tarım Osmanlıda önemli bir ekonomik gelirdi:

“Osmanlı toplumu geleneksel büyük toprak imparatorlukları kategorisi içinde mali bünyesini şekillendirmiş ama özde geçimlik ekonomi olarak özetlenebilecek tipik bir aile ekonomisine benzeyen tarzda sadece kendisini ve çağdaşı olan diğer benzer devletleri tanımlayan bir ekonomik yapı içerisinde yaşamını sürdürmüştür” (Akis 2012: 78)

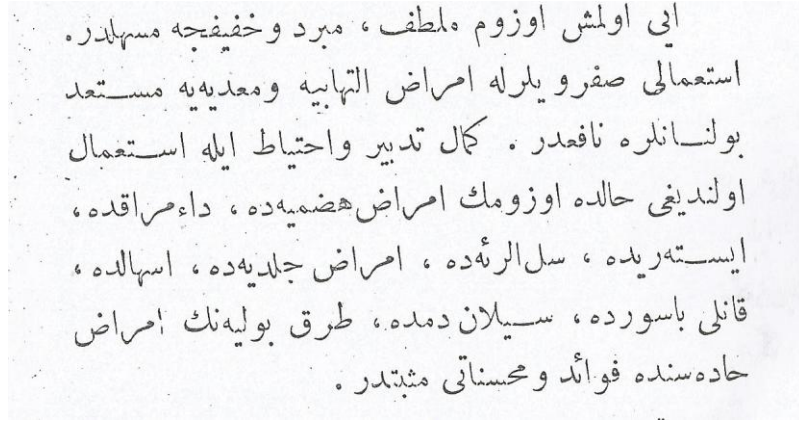
Bu ekonomik yapı içerisinde üzüm önemli bir yer tutmaktaydı. Bu şekilde Osmanlı’da bolca üretilen ve ciddi bir ekonomik getirisi olan üzüm Dr. Besim Ömer’in dikkatini çekmiş ve bu meyveyi sağlık açısından incelemiştir. Dr. Besim Ömer yaptığı bu araştırmayı gözlemlerine de dayanarak kitaplaştırmıştır. Günümüzdeki modern araştırmalar da bu kitabın yazılmasından günümüze aradan 124 yıl geçmesine rağmen eserdeki bilgileri doğrular mahiyettedir.

5. Dizanteri İçin:

Üzümün basur hastalığına iyi geldiğini deneysel olarak tespit ettiklerini belirten Dr. Besim Ömer, bu hastalığın üzümle tedavi edildiğini birçok kez müşahede ettiğini belirtir:

“Dizanteri yani kanlı basurda da üzümün faidesi vardır. Bu babda birçok müşahedat ve tecarüb mezkûrdur”(Akalın 1309: 71).

Yazar, dizanteride üzüm ile tedavinin tecrübe edilerek yararlı olduğunu gördüklerini ifade etmektedir. Ancak kanlı basuru tedavi edecek olan üzümün görüntüsü hoş, içi berrak ve tatlı olması gerektiğini belirten yazar bu üzümün hazımsızlığa isterik vakalarda ve cilt hastalıklarında kullanılabileceğini belirtmektedir:

“İyi olmuş üzüm-i mulattaf, müberred ve hafifçe müşhildir. İstimali safravilerle emraz-ı iltihabiye ve mideiyeye müstaid bulunanlara nafidir. Kemal-i tedbir ve ihtiyat ile istimal olunduğu halde üzümün emraz-ı hazımiyede, dâ-ı merakta, isteride, emraz-ı cildiyede, ishalde, kanlı basurda, seyelan-ı demde, tark-i bevliyenin emraz-ı hâddesinde fevaid ve muhsenati müspettir” (Akalın 1309: 16).

Yazarın müberred dediği üzüm soğuk ortamda bekletilerek soğutulmuş üzüm demektir. mide ve safra kesesinin iltihaplandığı durumlarda, cilt hastalıklarında ve isteri denilen ruh hastalığının tedavisinde üzüm tedavi edici bir özelliğe sahiptir.

“Kabuk ve çekirdekleri bağırsak metabolizmasını hızlandırır. Cildin taze ve temiz bir görünüm almasını sağlar. Alerji ve kireçlenmelerde, iltihap oluşumunu engeller. Üzüm, eskiden hekimler arasında, üzüm kürü ve çavuş üzümü denilen üzümle iyileştirme usülleri olarak kullanılırdı. Başlangıçta 250 gram, daha sonra miktarı yavaş yavaş arttırıp, sabah, öğle, akşam olmak üzere günde 3-4 kilo üzüm yemenin mide rahatsızlıklarına iyi geldiği belirtilmektedir. Üzümün ayrıca kansızlık, verem, böbrek taşı rahatsızlıklarına da şifa olduğu bilinmektedir” (Şenocak 2007: 171)

Üzümün günümüzde yapılan araştırmalara göre faydaları bunlarla da bitmez. Üzüm vücudu hastalıklara karşı koruyan güçlü bir antioksidandır:

“Çekirdeği çok güçlü bir antioksidandır. Serbest radikallere karşı savaşmasının yanı sıra sigara, alkol gibi maddelerin vücudumuzda yapmış olduğu kötü etkiyi azaltıyor. Kan yaparak kansızlığı önüyor. Kanı temizliyor. Yaşlanma etkilerini azaltıyor. Cildin yaşlanmasını geciktiriyor. Bugün piyasadaki birçok kremin içeriğinde üzüm bulunuyor. Beyin hücrelerini besliyor. Kanseri oluşumunu önüyor. Böbrek ve bağırsakların çalışmasını kolaylaştırıyor. Kalp krizi riskini azaltıyor. Kötü kolesterolle mücadele ederek kalp damarlarını tıkanmasını önüyor. İçerdiği yüksek orandaki potasyum, ödem azaltıcı özelliğinden dolayı yüksek tansiyonun düşürülmesinde yardımcı oluyor. Üzümün içindeki antioksidanlar, romatizmanın oluşmasında büyük rol oynayan enzimleri nötralize ederek bu hastalığın oluşmasının engellenmesinde yardımcı oluyor. Saçın uzamasını ve saç hücrelerinin artmasını sağlıyor. Platelet Agregasyonunu engelleyerek felce karşı koruyor”(Hürriyet 2016: 12 Ocak)

Günümüzde yapılan araştırmalar Dr. Besim Ömer'in ortaya attığı üzüm ile tedavi yöntemini desteler mahiyettedir. Üzüm ile ilgili yapılan araştırmalar arttıkça bu şifalı meyvenin daha başka bilmediğimiz iyileştirici yönleri de ortaya çıkacaktır.

6. Kalp Hastalıkları İçin:

Üzüm suyu kanı sulandırdığı için ve tıpkı limon ve elma (tuffah) gibi asitli ve kekre (hamız) olduğundan kalp hastalıklarına da iyi gelmektedir:

(۲) اوزوم حامض طارطير ، حامض تفاح و حامض
ليمون كېي حامضاتی حاويدرکه حامضات مذکورہ دوران
دمک ابتداء و تيقظنی تسکين و حرکات قلبیہ يي تعديل و تنقيص
ايچون چوقدن بری قوللانيلور .

“Üzüm, hamız-ı târ-ı tayr, hamız-ı tuffah ve hamız-ı limon gibi hamızâtı havidir ki hamızat-ı mezkure duran demin intibâh ü teyakkuzunu teskin ve harekât-ı kalbiyeyi tadil ve tenkis için çoktan beri kullanılır” (Akalın 1309: 76).

Yazar burada elma ve limon gibi üzümün de asitli ve kekremsi olduğunu ve bu nedenle de kanın *teyakkuzunu* (uyanıklığını yani hızlanmasını) teskin eder. Yani kanın akış hızını normalleştirerek kalbi teskin eder, demektedir. Ayrıca kalbin hızlı atmasını önleyici olarak üzüm suyu çoktan beri kullanılır, demektedir.

“Üzüm ile vücuda bir hayli miktar su idhal ediliyor ki bu miktar bilihtilât kanı daha az münebbih kılar. (...) üzüm hem hafif bir müşildir ki emrâz-ı kalbiyenin tedavisinde bu iki cihet ne kadar mühimdir” (Akalın 1309: 76).

Üzüm yenilince vücuda üzüm suyu girmekte ve bu üzüm suyu kanın uyarılmasını ve aşırı hareketlenmesini engellemektedir. Ayrıca üzüm hafif bir ishal yapmakta böylece kalbi rahatlatmaktadır. Eserde geçen münebbih kelimesi uyarıcı demektir. Kanı daha az uyararak kanın hızlanmasını önler denmektedir.

7. Hazımsızlığın Giderilmesi İçin:

Hazımsızlığın giderilmesinde üzümün önemli faydaları vardır. Hazımsızlık çekenler üzüm yediklerinde rahatladıklarını göreceklerdir. Özellikle mideyi rahatlatarak hazmı kolaylaştırdığını yaptığı tecrübelerle (deneylerle) ispatladığını belirten Dr. Besim Ömer bu uygulamanın umum halk tarafından da asırlardır uygulana geldiğini belirtir:

امراض مزمنه نك كاهسى معدنه نك و اعضاء هضميه نك
وظائفی از و یاچوق اخلال ايدر . اطباى مشهوره نك
فكر و رأيته كوره اختلالات هضميه امراض مذکورہ نك
برتيجه سى و اثرى اوليوب بلکہ سببيدرکه بو حالده اك اول
يايله جق برشى وار ايسه اوده افعال هضميه يي چريان
طبيعيسنه ارجاع و تغدى يي احوال مرضيه كوره تحويل
و تعديلدر .

“Emrâz-ı müzminenin kâffesi midenin ve aza-yı hazmiyenin vezaifini az veya çok ihlal eder. Ettibâ-yı meşhureninfikr-i reyine göre ihtilât-ı hazmiye emrâz-ı mezkurenin bir neticesi ve eseri olmayıp belki sebebidir ki bu halde en evvel yapılacak bir şey var ise o da ifal-i hazmiyeyi cereyan-ı tabiyesine ahvâl-i maraziyeye göre tahvil ve tadilidir” (Akalin 1309: 68).

Hastalıkların çoğu midenin asli görevini yerine getirmesine engel olurlar. Bu şekilde hazımsızlık oluşur. Böylece hazımsızlık diğer sair hastalıkların tetikleyicisi olur. İşte üzüm mideyi rahatlatır ve hazımsızlığı giderir.

8. Cilt Hastalıklarında:

Üzüm birçok cilt hastalığında iyileştirici bir işlev görür. Üzüm kan dolaşımını düzenler, cilt tahrişlerini azaltır. Hafif bir ishal bu duruma eşlik eder. Böylece hastanın idrarını arttırarak vücudu temizler:

“Cildin ekser marazı maraz-i hazmiyedeki ihtilalatı müteakip zuhur yahut ihtilalat-ı mezkure ile refakat eder. Emraz-ı mezkurede üzüm tahrişatı teskin ve demin tabiatını ve ziyade olan tazyikini tadil ve hafif bir müşhil gibi tesir ve ifragat-ı bevliyeyi tezyit eder” (Akalin 1309: 78).

Üzümün hafif bir ishal etkisi olması, kan dolaşımını düzenlemesi ve cilt hastalıklarında tahrişi önlemesi aynı anda üçlü bir tesir olarak vuku bulmaktadır.

9. Sıraca (Sirace) Hastalığı Tedavisinde

Bir çeşit deri veremi olan Sıraca / Sirace hastalığı deri üzerinde kanlı irinli yaraların oluşmasıyla kendini gösteren bir çeşit hastalıktır. Bu hastalığın geçmesinde temiz hava iyi beslenme ve açık hava tedavisi önerilir. Dr. Besim Ömer bu hastalığın tedavisinde üzümün etkili olacağını belirtir:

“Havadar bir mahalde seyr ü tenezzüh ederek icrâ olunan tedavi-yi bilinab sayesinde iştiha tezayüd ve fül-i iğtıda ve temessül-i suhulet ve intizâm kesb eder. Bünye kuvvet bulur. Eğer o derece şedit değil ise Sirace'nin tedavisinde üzümünden istifade olunur. Lakin maraz-ı mezkûr ziyade ilerlemiş ve hemen nihayet dereceyi bulmuş ise bu nev' müdavâtın tesiri o derece değildir. Siraceli olan zerrâtda yahut kan fesadına uğrayan çocukların göz kapaklarında husule gelen müzmin iltihaplar bu nev' tedavi sayesinde bertaraf olur” (Akalin 1309: 78-79).

Yazar, açık havada dolaşarak iyi beslenme ve üzüm tüketimi ile Sirace hastalığının tedavi edilebileceğini belirtmektedir. Eğer Sirace hastalığı ilerlemiş ise bu üzüm tedavisinin etkili olmayacağını da belirtmektedir.

Bulgular:

Dr. Besim Ömer, üzümün nefis bir gıda olduğunu ve bu meyvenin sayılamayacak kadar çok hastalığının tedavisinde yüzyıllar boyunca kullanıldığını belirtmektedir. Bu hastalıklar içerisinde en yaygın olanlarını sıralayan yazar, bu hastalıkların üzüm sayesinde nasıl tedavi edildiklerini insan bünyesinden örneklerle izah eder. Üzüm vücuda girdiğinde hangi organlarda nasıl bir etki edeceğini ve bu etkinin neticesinde nasıl bir iyileşme ortaya

çıkacağını örnekleriyle izah etmektedir. Dr. Besim Ömer, verdiği bilgilerin sadece Osmanlı'da değil tüm Avrupa'da ve özellikle de Fransa'da da kabul gördüğünü belirtir. Kitabı Fransa'da iken yazdığını ekleyen yazar Fransa'da ve tüm dünyada üzümün sayılamayacak kadar türünün olduğunu bu türlerin tespiti için ayrı bir çalışma yapılması gerektiğini vurguladıktan sonra genel olarak üzümün türü farklı da olsa insan bünyesinde hemen hemen aynı tesiri gösterdiğini belirtir. Üzüm ile tedavinin başlı başına bir tedavi olmadığını asıl tedavinin yanında destekleyici bir tedavi yöntemi olduğunu da vurgular. Yazar, üzüm ile tedavinin bir olasılık değil *muhakkak* bir tedavi şekli olduğunu da ifade eder.

Sonuç:

Ülkemizde sayılamayacak kadar çık türü olan ve hemen her Anadolu şehrinde yetişebilen bu harika meyvenin bilinmesini ve tedavide kullanılmasını arzu ettiği için bu kitabı yazdığını söyleyen yazarın verdiği somut örnekler kitabın basıldığı tarihte çok satıldığını ve okuma yazma bilen her kesimden ilgi gördüğünü söyleyebiliriz. Modern tıbbın ülkemizde kurucusu sayılan ve ilk Türk tıp profesörü olan Dr. Besim Ömer bu kitabını Osmanlı harfleriyle bastığından ve günümüze kadar bu ve diğer eserleri günümüz alfabesine aktarılmadığı için Türk tababeti adına yaptığı tespitler ve koyduğu hastalık teşhisleri günümüz tıp dünyasında pek bilinmemiştir. Bu durum 44 kitabı ve 400'den fazla Osmanlıca tıp makalesi olan bu büyük Türk bilim adamının günümüzde pek tanınmamasına yol açmıştır. Türk tıbbına böylesine büyük hizmetlerde bulunmuş bir bilim adamının bu kitabını günümüz alfabesine çevirerek bu yolda ilk adımı atmış olduk. Buradaki bilgilerin ve yazarın diğer tıp kitaplarında ele aldığı düşüncelerin ortaya çıkarılması günümüzde tedavisi olmayan ya da tam olarak tedavi edilemeyen diğer hastalıklara Osmanlı döneminden bir ışık tutabilecek ve belki de günümüzde bilinmeyen yeni tedavi biçimlerinin ortaya çıkmasına vesile olabilecektir.

Kaynakça

- AKALIN, Dr. Besim Ömer(1309). Üzüm ve Üzüm ile Tedavi, İstanbul Mahmud Bey Matbaası, 3. Tab'ı.
- AKİS, M. XVI. "Yüzyılda Ayntâb Sancağı'nda Ticaret ve Tüccar Zümreler", 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Tarih ve Medeniyetler Tarihi, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayını, I. Cilt, Ankara 2012.
- GÜLCÜ Mehmet, DEMİRCİ Ahmet Şükrü, GÜNER Kadir Gürbüz (2008). "Siyah Üzüm; Zengin Besin İçeriği ve Sağlık Açısından Önemi", Türkiye 10. Gıda Kongresi; Erzurum, 21-23 Mayıs.
- ŞENOCAK, Yrd. Doç. Dr. Ebru (2007). "Türk Halk Kültüründe Ve Mitolojik Bağlamda Üzümün Yeri", Millî Folklor, Yıl 19, Sayı 76
- HÜRRİYET (2016). "Üzümün Faydaları Saymakla Bitmez", Hürriyet, Available from: <http://www.hurriyet.com.tr/uzumun-faydaları-saymakla-bitmez-40039236> (Siteye Erişim Tarihi: 03.02.2017)

ÜLMAN, Doç. Dr. Yeşim Işıl (2017). “Osmanlıdan Cumhuriyete Geçiş Döneminde bir aydının portresi / The portrait of an elite, during the transformation from the Ottoman Empire to the Turkish Republic: Besim Ömer Akalın (1861-1940)”, Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları, Available from: https://www.researchgate.net/publication/269221568_Osmanlıdan_Cumhuriyete_Gecis_Doneminde_bir_aydinin_portresi_The_portrait_of_an_elite_during_the_transformation_from_the_Ottoman_Empire_to_the_Turkish_Republic_Besim_Omer_Akalin_1861-1940 (Siteye Erişim Tarihi: 21.06.2017)